

DOI: <https://doi.org/10.61491/yk.15.2023.8061>

**ნიკო ნიკოლაძის
ეროვნული მრწამსის ევოლუცია**

**Evolution of Niko Nikoladze's
National Belief**

ავთანდილ ნიკოლაიშვილი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ქუთაისი

Avtandil Nikoleishvili

Akaki Tsereteli State University
Georgia, Kutaisi

აბსტრაქტი

მსგავსად „თერგდალეულთა“ დიდი თაობის ყოველი წარმომადგენლისა, საქართველოს პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი ორიენტაციის პრობლემაზე მსჯელობამ ნიკო ნიკოლაძის (1843–1928) პუბლიცისტიკაშიც მეტად მნიშვნელოვანი ადგილი დაიჭირა. ჩვენი ქვეყნის სამომავლო სახელმწიფოებრივი ბედის განსაზღვრა თავიდანვე იქცა მისი განსაკუთრებული ინტერესის საგნად და მსოფლმხედველობრივი მრწამსის საფუძველთა საფუძველად. მოღვაწეობის პირველ ეტაპზე ნიკო ნიკოლაძე საქართველოს სახელმწიფოებრივი მომავლის ოპტიმალურ გზათა ძიებაში რუსეთთან თანაცხოვრების აუცილებლობის აღიარებამდე მიიყვანა. ისტორიული ვითარებისა და თანადროული სინამდვილის საფუძველიანმა განსჯა-გაანალიზებამ მას მყარად განუმტკიცა რწმენა იმისა, რომ საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბება შორეული პერსპექტივა იყო, რის გამოც აუცილებლად თვლიდა სხვა ქვეყნის მფარველობის ქვეშ თავის შეფარებას და მისი ეროვნული პრობლემების გადაჭრას ამ სახელმწიფოს შემადგენლობაში თანაცხოვრებით. თავისი მოღვაწეობის ადრინდელ ეტაპზე ნ. ნიკოლაძე ასეთ ქვეყნად რუსეთს მიიჩნევდა. მისი აზრით, ჩვენი წინაპრების ერთი ნაწილის მიერ გაკეთებული ამგვარი არჩევანი იმხანად ერთადერთ სწორ გადაწყვეტილებას წარმოადგენდა და საქართველოს სამომავლო განვითარება ყველაზე მეტად სწორედ ამ გზით იყო შესაძლებელი.

1917 წლის თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციისა და მის შემდგომ განვითარებულ მოვლენათა შემდგომ, რასაც რუსეთის იმპერიის დანგრევა მოჰყვა, საქართველოს სახელმწიფოებრივ

სტატუსთან დაკავშირებით ნ. ნიკოლაძემ აზრი მკვეთრად შეიცვალა და ის უკვე აქტიურად მოითხოვდა რუსეთის იმპერიის შემადგენლობიდან ჩვენი ქვეყნის სრულად გამოყოფასა და დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბებას. ეს თვალსაზრისი ნათლად ვლინდება 1918 წლიდან გამოქვეყნებულ წერილებში; საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ კი მწერალი უკვე პრაქტიკულადაც ერთვება ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოებრივი პრობლემების გადაჭრის პროცესში. ნ. ნიკოლაძის მსოფლმხედველობაში მომხდარი ამგვარი რადიკალური გარდატეხის არსში გასარკვევად განსაკუთრებით საინტერესოა გაზეთ „საქართველოს“ 1918 წლის 22, 24 და 27 მარტის ნომრებში გამოქვეყნებული მისი წერილი „რუსეთის დამხობა და საქართველოს ბედი“.

საკვანძო ტერმინები: 60-იანელთა მოღვაწეობა, ნიკო ნიკოლაძის ეროვნული მრწამსი, XIX საუკუნის ქართული პრესა.

ABSTRACT

Like every representative of the great generation of „Tergdaleulebi“, the discussion on the problem of Georgia’s political-state orientation took a very important place in the journalism of Niko Nikoladze (1843-1928). Determining the future state destiny of our country became the subject of his special interest and the foundation of his worldview. In the first stage of his work, N. Nikoladze’s search for optimal ways for the state future of Georgia led him to recognize the necessity of coexistence with Russia. A thorough judgment and analysis of the historical situation and contemporary reality firmly strengthened his belief that the formation of Georgia as an independent state was a distant prospect. Therefore, he considered taking refuge under the protection of another country and solving national problems by living together as part of this state. In the earlier stage of his work, N. Nikoladze considered Russia to be such a country. In his opinion, the choice made by a part of our ancestors to seek protection under Russia was the only right decision at that time, and the future development of Georgia was most possible within this framework.

After the bourgeois-democratic revolution of February 1917 and the subsequent events that led to the collapse of the Russian Empire, N. Nikoladze dramatically changed his opinion regarding the state status of Georgia. He actively demanded the complete separation of our country from the Russian Empire and its establishment as an independent state. This point of view is evident in letters published since 1918. After the restoration of Georgia’s independence, the writer became practically involved in the process of solving the state problems of our country. To understand the essence of such a radical change in Nikoladze’s worldview, his letter „The Overthrow of Russia and the Fate of Georgia“, published in the March 22, 24, and 27, 1918 issues of the newspaper „Georgia“, is particularly interesting.

Keywords: The work of the 1960s, the national faith of Niko Nikoladze, the Georgian press of the 19th century.

მსგავსად „თერგდალეულთა“ დიდი თაობის ყოველი წარმომადგენლისა, საქართველოს პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი ორიენტაციის პრობლემაზე მსჯელობამ ნიკო ნიკოლაძის (1843–1928 წწ.) პუბლიცისტიკაშიც დაიჭირა მეტად მნიშვნელოვანი ადგილი. ჩვენი ქვეყნის სამომავლო სახელმწიფოებრივი ბედის განსაზღვრა თავიდანვე იქცა მისი განსაკუთრებული ინტერესის საგნად და მსოფლმხედველობრივი მრწამსის საფუძველთა საფუძვლად. მიუხედავად იმისა, რომ ნ. ნიკოლაძის თვალთახედვის არე მეტისმეტად ფართო იყო და თანამედროვეობის პოლიტიკურ-ეკონომიკურ პრობლემათა მისეული განსჯა-გაანალიზება ლოკალური მასშტაბებით არასოდეს შეზღუდულა და მისეული მსჯელობის მიზანსწრაფვას, უწინარეს ყოვლისა, თავისი ქვეყნის სამომავლო პერსპექტივებზე ფიქრი განსაზღვრავდა.

ამთავითვე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ თავისი მოღვაწეობის პირველ ეტაპზე ნიკო ნიკოლაძე საქართველოს სახელმწიფოებრივი განვითარების ოპტიმალურ გზათა ძიებამ რუსეთთან თანაცხოვრების აუცილებლობის აღიარებამდე მიიყვანა. კერძოდ, ისტორიული ვითარებისა და თანადროული სინამდვილის საფუძვლიანმა ანალიზმა მას თანდათანობით განუმტკიცა რწმენა იმისა, რომ საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბება შორეული პერსპექტივა იყო, რის გამოც აუცილებლად თვლიდა სხვა ქვეყნის მფარველობის ქვეშ თავის შეფარებასა და ეროვნული პრობლემების გადაჭრას ამ სახელმწიფოს შემადგენლობაში თანაცხოვრებით.

თავისი მოღვაწეობის ადრინდელ ეტაპზე ნ. ნიკოლაძე ასეთ ქვეყნად რუსეთს მიიჩნევდა. მისი აზრით, ჩვენი წინაპრების ერთი ნაწილის მიერ გაკეთებული ამგვარი არჩევანი იმხანად ერთადერთ სწორ გადაწყვეტილებას წარმოადგენდა და საქართველოს სამომავლო განვითარება ყველაზე მეტად, პირველ ყოვლისა, სწორედ ამ გზით იყო შესაძლებელი.

ნ. ნიკოლაძის ეს თვალსაზრისი არამც და არამც არ ყოფილა კონიუნქტურული განსჯის შედეგი. ამ დასკვნის გამოტანამდე იგი მოვლენათა საფუძვლიანმა გაანალიზებამ მიიყვანა. თუმცა ყოველივე ეს ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს ნ. ნიკოლაძე იმთავითვე მორჩილად და სიტყვის უთქმელად შეურიგდა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის დაკარგვას და ამ თვალსაზრისით ყოველგვარი პერსპექტივა ფუჭი ოცნების საგნად მიაჩნდა, რასაკვირველია, არა.

ეს რომ ასე არაა, ამას ყოველგვარი ორაზროვნების გარეშე ადასტურებს მისი შემოქმედებითი მოღვაწეობა. სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლის პირველივე წლებში, მისი დიდი თანამედროვეების მსგავსად, ნ. ნიკოლაძეც რომანტიკული გულანთებულობით ოცნებობდა ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენაზე. მაგრამ ცხოვრებისეული სინამდვილის არსში ჩაღრმავებისა და არსებული რეალობის საფუძვლიანი ანალიზის შედეგად იგი იმის აღიარებამდე მივიდა, რომ იმხანად ამის გაკეთება შეუძლებელი იყო.

რასაკვირველია, ამ აზრთან შეგუება მისთვის, როგორც თავის ქვეყანაზე უსაზღვროდ შეყვარებული პიროვნებისათვის, იოლი საქმე არ იქნებოდა. არც შეგუება და ამიერიდან მისი ცხოვრების უმთავრეს მიზანსწრაფვად რუსეთის იმპერიაში საქართველოს თანაცხოვრების ყველაზე ოპტიმალური ფორმის ძიება იქცა. უმთავრესი შედეგი, რითაც ეს ძიება დაგვირგვინდა, საქართველოს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ავტონომიის მოთხოვნა იყო, იდეა, რომელსაც XIX-XX საუკუნეების სხვა დიდ ქართველ მამულიშვილთა მნიშვნელოვანი ნაწილიც უჭერდა მხარს.

1917 წლის თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციისა და მის შემდგომ განვითარებულ მოვლენათა შემდგომ, რასაც რუსეთის იმპერიის დანგრევა მოჰყვა, საქართველოს სამომავლო სახელმწიფოებრივ სტატუსთან დაკავშირებით ნ. ნიკოლაძემ აზრი მკვეთრად შეიცვალა და ის უკვე აქტიურად მოითხოვდა რუსეთის იმპერიის შემადგენლობიდან ჩვენი ქვეყნის სრულად გამოყოფასა და დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბებას. ეს თვალსაზრისი ნათლად ვლინდება 1918 წლიდან გამოქვეყნებულ წერილებში; საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ კი მწერალი უკვე პრაქტიკულადაც ერთვება ჩვენი ქვეყნის წინაშე მწვავედ მდგარი სახელმწიფოებრივი პრობლემების გადაჭრის პროცესში.

როგორც უკვე ითქვა, თავისი მოღვაწეობის ადრინდელ პერიოდში ნ. ნიკოლაძე რუსეთის შემადგენლობაში საქართველოს ყოფნას იმხანად არსებული პოლიტიკური მდგომარეობიდან ერთადერთ რეალურ გამოსავლად მიიჩნევდა და, რაგინდ პარადოქსულადაც არ უნდა გვეჩვენოს, ქართველ ხალხში ანტირუსული სულისკვეთების მომძლავრების გამო შეშფოთებასაც კი გამოხატავდა, რადგანაც ფიქრობდა, რომ ამ იდეის განვითარებას ჩვენი ქვეყნისათვის საკმაოდ „დიდი ზიანის მოყენებაც შეეძლო“ და საქართველოს „სასაკლაოზე მიყვანაც“ (მისი სიტყვებია).

მკითხველს, ბუნებრივია, სავსებით მართებულად გაუჩნდება კითხვა: რა ედო საფუძვლად პუბლიცისტის ამგვარ შეშფოთებას და რატომ ჰგვრიდა ესოდენ შიშს ქართველი ხალხის ეროვნული თვითშეგნების დონის ამაღლება, რასაც ლოგიკურ შედეგად ქვეყნის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის იდეის გაღვივება უნდა მოჰყოლოდა?

ერთ-ერთი პირველი სტატია, რომელშიც ნ. ნიკოლაძემ თავისი ეს თვალსაზრისი ნათლად და მკაფიოდ გამოხატა, 1865 წელს გაზეთ „კოლოკოლში“ გამოქვეყნებული სტატია იყო – „გლეხთა განთავისუფლება საქართველოში“ (იხ.: ნიკოლაძე 1962: 250–273). როგორც ხსენებული სტატიიდან ვიგებთ, მისი შეშფოთების საფუძველს ამ შემთხვევაში ჩვენი ქვეყნის სამომავლო ეკონომიკური განვითარების ნაკლებად საიმედო პერსპექტივა წარმოადგენდა. ნ. ნიკოლაძე იმ დროისათვის ღრმად იყო დარწმუნებული იმაში, რომ საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ არსებობა მხოლოდ მაშინ იქნებოდა შესაძლებელი, როცა ქვეყანა ეკონომიკურად სიცოცხლისუნარიანი გახდებოდა. მისი რწმენით, ამის მიღწევას საქართველო ვერც მარტო შეძლებდა და ვერც ევროპის განვითარებულ ქვეყნებთან კავშირის დამყარებით. მისთვის ერთადერთი

დამხმარე და პარტნიორი ამ შემთხვევაში მხოლოდ რუსეთი შეიძლება და ყოფილიყო.

იმისათვის, რომ უფრო ნათლად გავიაზროთ ნ. ნიკოლაძის თვალსაზრისი ამ საკითხთან დაკავშირებით, დავიმოწმებ შესაბამის ფრაგმენტს დასახელებული წერილიდან: „ჩვენი ღრმა რწმენით, – წერდა იგი, – ეროვნული მისწრაფება რომ გამარჯვებითაც დაგვირგვინდეს და საქართველომ საფრანგეთისა და ინგლისის მფარველობა მოიპოვოს (ჩვენთვის ერთიც და მეორეც სულ ერთია), საქართველო აშკარად და საკმაოდ დაჰკარგავს თავის იმედებს იმის შესახებ, რომ წარმატებით გადაიჭრა სამართლიანი და გონიერი საზოგადოებრივი წყობილების საკითხი, რომელიც მას ალელვებს. ევროპის სახელმწიფოებმა, თუ საქმე გამარჯვებით დაგვირგვინდება, საქართველო რომ ევროპის შინა პროვინციების დონემდეც კი აამაღლონ, საქართველო მაშინაც წაგებული დარჩება და მხოლოდ პოლიტიკური წყობილების მხრით მოიგებს“ (ნიკოლაძე 1962: 265).

როგორც ვხედავთ, საქართველოს პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი ორიენტაციის პრობლემაზე მსჯელობის დროს ნ. ნიკოლაძე აშკარად და არაორაზროვნად უსვამდა ხაზს იმ გარემოებას, რომ ევროპულ სახელმწიფოებრივ სივრცეში ჩვენი ქვეყნის მოხვედრა აშკარად უპერსპექტივო და ნაკლებად სასარგებლო საქმე იქმნებოდა.

ამით იგი ფაქტობრივად პრინციპულად დაუპირისპირდა XIX საუკუნის იმ დიდ მამულიშვილთა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ თვალთახედვას, რომელთაც ევროპის ქვეყნებთან საქართველოს დაახლოება ჩვენი სამომავლო განვითარების ყველაზე პერსპექტიულ გზად მიაჩნდათ.

ნ. ნიკოლაძის ამგვარი ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი მრწამსის ერთგვარ პარადოქსულობას კიდევ უფრო აძლიერებდა ის გარემოება, რომ ამ შეხედულებას ევროპული ცხოვრებისეული სინამდვილის ღრმად და საფუძვლიანად მცოდნე პიროვნება გამოთქვამდა, წლობით თავადაც ევროპაში ნაცხოვრები დიდი მოაზროვნე.

ევროპასთან საქართველოს დაკავშირების მიზანშეუწონლობაზე საუბარს ნ. ნიკოლაძე რუსეთთან თანაცხოვრების პოზიტიურ მხარეთა დახასიათებით განაგრძობდა. მისი აზრით, „რუსეთის მფლობელობის უპირატესობას ევროპის მფლობელობასთან შედარებით“, უპირველეს ყოვლისა, რუსეთში არსებული საზოგადოებრივი და სახელმწიფოებრივი წყობილების ის ფორმა წარმოადგენდა, რომელსაც შეეძლო ნამდვილი სარგებლობა მოეტანა საქართველოსთვის.

ნ. ნიკოლაძის თქმით, ეს იყო მიწისა და ყოველგვარი სხვა საკუთრების სათემო განაწილება, აგრეთვე, ხალხის შრომისა და სახელმწიფოს მართვა-გამგეობის სათემო ორგანიზაცია. საქართველოსთვის ასეთი წყობილების სარგებლიანობას ნ. ნიკოლაძე იმაში ხედავდა, რომ იგი ყველა სხვა წყობილებაზე მეტად შეუწყობდა ხელს ხალხის კეთილდღეობის რეალურად დამყარებას. მართალია, ნ. ნიკოლაძეს არც რუსეთის თემი მიაჩნდა იდეალად, მაგრამ თვლიდა, რომ იგი ბევრად უფრო მისაღები იქნებოდა ჩვენი საზოგადოებრივი წყობილებისათვის, ვიდრე ევროპაში გაბატონებული „ინდივიდუალიზმის ყოველნაირი პრინციპები“.

ასეთია საქართველოს პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი ორიენტაციის პრობლემის ნიკო ნიკოლაძისეული განსჯა ხსენებული სტატიის მიხედვით, დაფუძნებული ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების პერსპექტივებზე.

ერთ-ერთი უმთავრესი არგუმენტი, რითაც ნ. ნიკოლაძე რუსეთის შემადგენლობაში საქართველოს ყოფნას ამართლებდა, ის იყო, რომ იგი რუსეთს, ამერიკასთან ერთად, XX საუკუნის ყველაზე პერსპექტიულ და მძლავრ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბებას უწინასწარმეტყველებდა. მისი მტკიცებით, XX საუკუნეში სწორედ ეს სახელმწიფოები გახდებოდნენ კაცობრიობის მბრძანებლები.

ნ. ნიკოლაძის ნააზრევში მკვეთრად გამოხატული პრორუსული პოზიცია არა მარტო იმ უმძიმესი საგარეო-პოლიტიკური ვითარებით იყო დასაბუთებული, რომელიც XVIII საუკუნის საქართველოში შეიქმნა, არამედ წინარე საუკუნეების რთული მოვლენებითაც და ჩვენი ქვეყნის გეოგრაფიული მდებარეობითაც. „ქვეყნის პოლიტიკას, – წერდა, მაგალითად, იგი 1913 წელს, – როგორც მისი ბუნების ნამდვილ ძალებს – ადამიანის, ხალხის სურვილი კი არა ამ ქვეყნის მდგომარეობა სჭედს. პოლიტიკა ახალი მოდური შლიაპკა კი არაა, რომლის ცვლა ჩვენს ქეიფზე ჰკიდია, ისეთივე ტრადიციული, უცვლელი, მამაპაპური განძია, როგორც ენა, ეროვნება, სარწმუნოება... სანამ შავი ზღვიდან გასავალი სრუტე ოსმალს ხელშია, სანამ სამხრეთით ოსმალეთი და სპარსეთი გვაკრავს, აღმოსავლეთით – ლეკი და თათარი, ჩრდილოეთით – რუსი, ბევრი რომ ვიწრიალოთ, იმ პოლიტიკას ვერ ავცდებით, რომელიც აურჩევიათ საქართველოს უაღრეს გმირებს, ბევრი ცდის, ძებნის და მსხვერპლის შემდეგ. უკეთესი რომ შესაძლო ყოფილიყო, განა მათ დაემალებოდა? ჩვენზე ცოტად სწყუროდათ ვითომ დამოუკიდებლობა, ჩვენზე ნაკლებ უყვარდათ საკუთარი გვირგვინი?.. სანამ საბოლოო გზას დაადგებოდნენ, სანამ გვირგვინს ერის არსებობას შეწირავდნენ, ყოველი საშუალება სინჯეს, ყოველი ღონისძიება იხმარეს, თვით სარწმუნოების შეცვლასაც შეჰპირდნენ რომის პაპს და ფრიდრიხ დიდს. უცრემლოდ ვერ გადაიკითხავს კაცი ამ სამი საუკუნის მეცადინეობის აღწერას მატთანში. რაც ამდენს ამისთანა თაობას აუგია, აუცილებლად უცვნიათ, იმას ერთი ჯგუფი, გინდ ერთი თაობა ვერ შესცვლის. სანამ ოსმალს, ან სპარსეთის ადგილს რომელიმე სხვა რასსა ან მეფობა არ დაიჭერს, საქართველოსათვის არავითარი სხვა პოლიტიკა არ იარსებებს, იმის გარდა, რომლითაც ხელმძღვანელობდნენ იძულებით საქართველოს უგონიერესი პატრონები... რა ძალამ და აუცილებლობამ ეს მდევები გასტეხა, ის ახლაც უცვლელად არსებობს, მას ვერც ჩვენ მოვერევით... ბუნების წინააღმდეგ ყოველი ცდა ამაოა და სასტიკად ისჯება“.

დამოწმებულ ფრაგმენტში გამოხატული ამგვარი ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი სკეპტიციზმი ნ. ნიკოლაძის პუბლიცისტურ ნააზრევში 1918 წლამდე ვლინდება მეტ-ნაკლები მასშტაბებით. ასე რომ, მისივე სიტყვებით თუ ვიტყვით, საქართველოს რუსეთთან შეერთება „ერთი კაცის საქმე ან შეცდომა კი არ იყო, არამედ ჩვენი ქვეყნის გეოგრაფიული და

კულტურული განვითარების ნაყოფს“ წარმოადგენდა, რადგანაც მაშინ სხვა გზა და საშველი არ არსებობდა და „ასე რომ არ მომხდარიყო, ქართველობა გადაგვარდებოდა და უმაღლესის კულტურის მწარმოებლის მაგიერ უმდაბლესს მწყემსურს დაადგებოდა“ („ახალი ივერია,“ 1914 წ. №20).

რუსეთთან საქართველოს შეერთების განმაპირობებელ ერთ-ერთ უმთავრეს არგუმენტად ნ. ნიკოლაძე იმ გარემოებას მიიჩნევდა, რომ საქართველოს პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი ბედი წარსულში ყოველთვის იქით იყო მიმართული, საიდანაც სინათლე და მოძრაობა მოდიოდა. პუბლიცისტის აზრით, „შემცდარი იყო ის, ვინც ფიქრობდა, ვითომც რომელიმე მეფეს, წოდებას ან თაობას თავის ნებაზე შეძლებოდა საქართველოს აქეთ თუ იქით მოზრუნება. სანამ განათლება და ცხოვრება ბიზანტიაში ენთო, საქართველოს მზესუმზირასავით თვალი იქითკენ ეკავა. როცა სპარსეთი აყვავდა ინდოეთის კულტურაზე დაწაფებით, ჩვენი აღორძინებაც მისკენ მიიმართა... პეტრე დიდის და ეკატერინე მეორის ამაგმა რუსეთი რომ გააჩაღა, საქართველოც ძალაუნებურად მან წარიტაცა“ (საქართველო, 1917, №274).

მაგრამ, რუსეთთან თანაცხოვრების პოზიტიური მხარეების ამგვარი გაცნობიერების მიუხედავად, ნ. ნიკოლაძე იმასაც კარგად ხედავდა, რომ რუსული ყოფა და იმპერიის განაპირა მხარეებში არსებული არარუსული საზოგადოებრივი ცხოვრება ორი სრულიად განსხვავებული ელემენტი-საგან შედგებოდა და ეს ორი ცივილიზაცია, ორი ეროვნული წარსული, ხშირად ძალზე მწვავედაც უპირისპირდებოდა ერთმანეთს. ნ. ნიკოლაძის აზრით, სახელმწიფოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე, ხელისუფლებას ყველაფერი უნდა გაეკეთებინა ამ დაპირისპირების მშვიდობიანად გადაწყვეტისათვის, რაც მას თანაბრად მნიშვნელოვან მოვლენად მიაჩნდა როგორც რუსეთისათვის, ისე ადგილობრივი მცხოვრებლებისათვის.

პრობლემის ამგვარი მოგვარების ერთადერთ გზად ნ. ნიკოლაძეს ერთმანეთის „ყურადღებებიანი გაცნობა“ ესახებოდა, ერთმანეთის ხასიათების შესწავლა, ერთმანეთის განსაკუთრებულობებსა და ნაკლოვანებებთან შეგუება. მისი აზრით, დროთა განმავლობაში მხოლოდ ამ გზით წარიშლებოდა უსწორობანი და ამოივსებოდა ის უფსკრული, რომელიც ამ ორ მხარეს თიშავდა ერთმანეთისაგან (ნიკოლაძე 1964: 241).

სამწუხაროდ, პუბლიცისტის ასეთი თეორიული მსჯელობანი მხოლოდ გულუბრყვილო სიტყვიერ სურვილად დარჩა, ვინაიდან იმპერიის განაპირა მხარეებში შექმნილი უმძიმესი მდგომარეობა, პირველ ყოვლისა, თავად ხელისუფლების მიერ გატარებული პოლიტიკის შედეგი იყო და არა ცალკეული „ცუდი მოხელეების“ დამსახურება. ნ. ნიკოლაძის აზრით, უწინარესად სწორედ ამით იყო განპირობებული ის გარემოება, რომ ხალხთა საპრობილეოდ სახელდებულ რუსეთის იმპერიაში ერთა შორის თანასწორობისა და ჰარმონიული ურთიერთობების დასამყარებლად პრაქტიკულად არაფერი კეთდებოდა.

იმის გამო, რომ ქართველი ხალხის ბედი მტკიცედ აღმოჩნდა გადაჯაჭვული რუსეთთან და მის „საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებას ნიადაგი გავლენა ჰქონდა ჩვენი ქვეყნის იღბალზე“, ნ. ნიკოლაძე

აუცილებლად მიიჩნევა, ჩვენს საზოგადოებას უფრო მეტი დაინტერესება გამოეჩინა რუსეთში მიმდინარე მოვლენებისადმი. იგი თვლიდა, რომ ამ თვალსაზრისით ჩვენში არსებული ვითარება არადაამაკმაყოფილებელი იყო და „ჩვენი საზოგადოება რუსეთს არ იცნობდა, მისი მდგომარეობის გაგებას არ ცდილობდა, მისი ხალხის ხასიათს და გარემოებას არ აკვირდებოდა და მის საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებას ნიადაგ თვალს არ ადევნებდა“, რასაც „დიდად სამწუხარო მოვლენად“ მიიჩნევა (ნიკოლაძე 1963: 368).

მიუხედავად ყოველივე ზემოთქმულისა, მკაფიოდ გამოხატულ ამგვარ რუსოფილურ პოზიციას ნ. ნიკოლაძისათვის ოდნავადაც არ შეუშლია ხელი რუსული კოლონიალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში. იგი სიცოცხლის ბოლომდე დარჩა ეროვნული თვითმყოფადობის აქტიურ დამცველ მამულიშვილად და უკომპრომისოდ იბრძოდა იმპერიული ხელისუფლების ანტიქართული პოლიტიკის წინააღმდეგ.

ნ. ნიკოლაძის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი მრწამსის გააზრების დროს რამდენიმე სიტყვა მის ენობრივ პოზიციაზეც უნდა ითქვას. მას კაცობრიობის განვითარების შემაფერხებელ მოვლენად მიაჩნდა ის ფაქტი, რომ ყველა ერთ ენაზე არ მეტყველებდა და ღრმად იყო დარწმუნებული იმაში, რომ გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ ადამიანები უსათუოდ მივიდოდნენ ამ პრობლემის გადაწყვეტამდე (ნიკოლაძე 1964: 346). მისი აზრით, ამ სანატრელი დროის დადგომამდე ქართველი კაცი, რომელსაც განგებამ რუსეთის სახელმწიფოში არგუნა ცხოვრება, მხოლოდ მშობლიური ენითა და შინ ჯდომით არ უნდა შემოფარგლულიყო და თავისი მოღვაწეობის ასპარეზად მთელი იმპერია უნდა გაეხადა. „მე იმ პირებს არ ვეკუთვნი, – წერდა, მაგალითად, 1876 წელს უცხოეთიდან სამშობლოში დაბრუნებული ნიკო ქართველი მკითხველისადმი მიმართულ წერილში, – რომელნიც ფიქრობენ, რომ შენტვის სარგებლობის მოტანა მარტო შენს საკუთარ ენაზე შეიძლება, მარტო შენს საკუთარ სახლში, შენთან ჯდომით და ლაპარაკით“ (ნიკოლაძე 1964: 362).

ევროპაში ცხოვრებამ ნ. ნიკოლაძე ღრმად დაარწმუნა იმაში, რომ მთავარი ის კი არ იყო, კაცი სამშობლოში იცხოვრებდა თუ არა, არამედ ის, რეალურად რას გაუკეთებდა თავის ქვეყანას.

რუსეთის შემადგენლობაში საქართველოს ავტონომიური სახელმწიფოებრივი სტატუსის ძიებამ ნ. ნიკოლაძე ფედერალიზმის პრინციპის აღიარებამდე მიიყვანა. იგი მიიჩნევა, რომ, რეალურად არსებული ვითარების გათვალისწინებით, სწორედ ეს იყო ერთადერთი მართებული გზა „მრავალ-სჯულიანობით, მრავალ-ენიანობითა და მრავალ-მოდგმობით“ გამორჩეული ჩვენი ქვეყნისათვის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ინტერესების დაკმაყოფილებისა.

ფედერალიზმისადმი გამოვლენილმა ამგვარმა ინტერესმა კიდევ უფრო დიდი მასშტაბი შეიძინა 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდგომ პერიოდში. კერძოდ, რუსეთის სახელმწიფოებრივი მოწყობის ყველაზე მეტად მისაღები ფორმის ძიებამ ნ. ნიკოლაძე იმხანად იმის აღიარებამდე მიიყვანა, რომ არსებულ ვითარებაში ისეთი

სახელმწიფოს შექმნა იყო მიზანშეწონილი, რომელიც მხოლოდ „გარეშე საკითხების“ ცენტრალიზებულ მართვას მოახდენდა, დანარჩენი დარგები კი „შინაურ განმგებლობას“ დარჩებოდა (საქართველო, 1917, №156). ასე რომ, მისი თქმით, „რაც უფრო მეტ დამოუკიდებლობას მისცემდა რუსეთი თავის შემადგენელ ელემენტებს, იმდენად ძლიერი იქნებოდა მათი ბუნებრივი მიდრეკა ველიკორუსული ძლიერი ცენტრისაკენ“.

როგორც ცნობილია, ნ. ნიკოლაძის ამგვარი სურვილის მიუხედავად, მოვლენები სულ მალე იმგვარად განვითარდა, რომ რუსეთის იმპერიის რამენაირი ფორმით გადარჩენა შეუძლებელი შეიქნა. საბედნიეროდ, ნ. ნიკოლაძე უსწრაფესად გაერკვა მოვლენათა არსში და ეროვნული ავტონომიზაციის ყოველგვარ ფორმაზე პრინციპულად უარის თქმით მან თავისი თეორიული წერილებითაც და პრაქტიკული მოღვაწეობითაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისა და რეალობად ქცევის საქმეში.

ნ. ნიკოლაძის მსოფლმხედველობაში მომხდარი ამგვარი რადიკალური გარდატეხის არსში გასარკვევად განსაკუთრებით საინტერესოა გაზეთ „საქართველოს“ 1918 წლის 22, 24 და 27 მარტის ნომრებში „რიონელის“ ფსევდონიმით გამოქვეყნებული მისი წერილი „რუსეთის დამხობა და საქართველოს ბედი“.

ხსენებული პუბლიკაცია უაღრესად საინტერესო, პირველ ყოვლისა, იმიტომ, რომ, თავისი მანამდელი წერილებისაგან განსხვავებით, ნ. ნიკოლაძე უკვე არა მარტო სიტყვიერად გამოდიოდა საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბების უაღტერნატივო მოთხოვნით, არამედ აქტიურ პრაქტიკულ მონაწილეობასაც იღებდა ამ საქმის რეალურად განხორციელებაში.

კერძოდ, წერილის დასაწყისში მწერალი უდიდეს კმაყოფილებას გამოთქვამდა იმის გამო, რომ „ოდესღაც უზარმაზარი რუსეთი“ ისე „დაიმსხვრა, დაიგლიჯა და დანაწილდა, რომ მისი კვლავ აღდგენა და გამთელება შეუძლებელი იყო“. ამ უდიდესი ისტორიული მოვლენის პოზიტიურ მხარედ ნ. ნიკოლაძე არა მარტო იმ ფაქტს მიიჩნევდა, რომ რუსეთის იმპერიის დამსხვრევას შედეგად რუსული კოლონიალიზმის კირთებისაგან ამ იმპერიის მიერ დაპყრობილ-დამონებული ხალხების განთავისუფლება მოჰყვებოდა, არამედ იმასაც, რომ „რუსეთის დამსხვრევით ქვეყნის პირიდან“ ფაქტობრივად „ევროპის ჟანდარმიც აღიგვებოდა“.

ხსენებული პუბლიკაციისადმი ინტერესს მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს ის გარემოებაც, რომ ნ. ნიკოლაძემ ის მანკიერებანიც წარმოაჩინა მკვეთრი რადიკალიზმით, რაც რუსეთის იმპერიის ნაწილად საქართველოს გადაქცევას მოჰყვება შედეგად. პუბლიცისტის შეფასებით, „მოყვრათ და მეგობრათ მოწვეული რუსი მალე გარდაიქცა ჩვენში ბატონათ და სასტიკ მტარვალათ. დიდი ზიანი ნახა ბედშავმა საქართველომ ამ შეუსაბამო კავშირით, ბევრი ჭირი და ვარამი, ტანჯვა, ვარამი და აწიოკება განიცადა მან რუსის მთავრობისაგან და სალდათ-ჩინოვნიკებისაგან, ბევრი უმანკო სისხლი დაიღვარა საქართველოში, ბევრი ღირსეული შვილი კოლხეთ-ივერიისა დაიღუპა ციმბირის ტუნდრებში, აურაცხელი

დამცირება გამოცადა ქართველმა ერმა, აუარება მიწა-მამული ჩამოერთვა მას და ზედ დაასახლეს უცხო ტომნი, განსაკუთრებით რუსები და სომხები.

არამც თუ საგაზეთო წერილით, მთელი ფორმებითაც კი ვერ ამოშრეტს კაცი იმ საშინელებას, რაც ხვდა წილად საქართველოს რუსის მთავრობის წყალობით ამ 120 წლის განმავლობაში. ეს იყო სატანური პოლიტიკა ერის გარუსების, გადაგვარების, მოსპობის, გაღატაკებისა და განადგურების. რუსის მთავრობამ მოსპო ჩვენში ქართული მართვა-გამგეობა, ეკლესია, შკოლა, სასამართლო და ნაცვლათ დაამყარა ყველაფერი რუსული. მან მოიწადინა ქართული სულის ამოგლეჯა, ე. ი. ჩაიდინა ის, რაც არ ჩაიდინეს ჩვენში აზიის უსაშინლესმა მტარვალებმა 2000 წლის განმავლობაში“.

მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთის კოლონიური პოლიტიკისადმი ნეგატიური დამოკიდებულება ნ. ნიკოლაძეს თავისი ცხოვრების ყველა ეტაპზე ჰქონდა, თავისი ანტირუსული თვალთახედვა ასეთი მკვეთრი რადიკალიზმით მას ფაქტობრივად მანამდე არასოდეს გამოუხატავს. მწერლის მსოფლმხედველობაში მომხდარი ამგვარი რადიკალური გარდატეხა პირდაპირი შედეგი იყო 1917-1918 წლებში რუსეთსა და საქართველოში განვითარებული იმ უმნიშვნელოვანესი მოვლენებისა, რომელთაც არსებითად შეცვალეს ამ ქვეყნების იმჟამინდელი რეალობაცა და სახელმწიფოებრივი მომავალიც.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

ახალი ივერია 1914: გაზეთი „ახალი ივერია“, №1, 20, 1914.

ნიკოლაძე 1913: ნიკოლაძე ნ., ჩემს პოლიტიკაზე. თბილისი, 1913.

ნიკოლაძე 1962: ნიკოლაძე ნ., თხზულებანი, ტომი I. თბილისი, 1962.

ნიკოლაძე 1963: ნიკოლაძე ნ., თხზულებანი, ტომი III. თბილისი, 1963.

ნიკოლაძე 1964: ნიკოლაძე ნ., თხზულებანი, ტომი IV. თბილისი, 1964.

ნიკოლეიშვილი 2014: ნიკოლეიშვილი ა., ქართველ მწერალთა ეროვნულ-პოლიტიკური მრწამსი. ორტომეული. ქუთაისი, 2014.

ნიკოლეიშვილი 2023: ნიკოლეიშვილი ა., ეროვნული პრობლემა ქართულ მწერლობაში (1917-1921 წლები). თბილისი, 2023.

რიონელი (ნიკოლაძე) 1918: რიონელი (ნ. ნიკოლაძე), რუსეთის დამხობა და საქართველოს ბედი. გაზეთი „საქართველო“, 22, 24, 27 მაისი, 1918.

საქართველო 1917: გაზეთი „საქართველო“, №156, 274, 1917.